

**מרון הגאון רבי נתן צבי פינקל
זצוק"ל – ה'סבא מסלבודקא'**

גליון נחלת ה'

נחלת ה' דא ארץ החיים, והכי קרא לה דוד מלכא לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים – נחלת ה' (זוה"ק וירא קטו, א).
גדיון תורני בענייני ארץ הקודש נחלת ה' – גדיין 35 שבת תשע"ז

מענייני הפרשה

ובנו בני נכר חומותיך

בימי דוד כאשר היה רעב שלש שנים, אמר לו ה' שהסיבה לכך היא "אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים". ולכן "ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את נחלת ה'. ויאמרו לו הגבעונים יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה".
באותה שעה, כאשר ראה את אכזריותם של הגבעונים גזר דוד עליהם שאסורים לבא בקהל ישראל – "אמר שלשה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישנים, וגומלי חסדים; **רחמנים, דכתיב: ונתן לך רחמים ורחמך והרבך**. כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו" (יבמות עט, א).

חז"ל בזוה"ק (פנחס רל, א) מבארים, **שעם ישראל שנשמתם מושרשת בשכינה הקדושה**, מקבלים את תכונתה, ענוה ובושת פנים, ואילו **הגויים, המושרשים בסטרא אחרא** "חצופה, לית לה ענוה ולא בושת פנים מקודשא בריך הוא", גם הם כמותו, עזי פנים ובעלי אכזריות.

ומעתה צריך להבין את מה שאנחנו קוראים בפרשתינו, שכאשר בת פרעה ראתה את משה בתוך התיבה – **ותחמל עליו** ותאמר מילדי העברים זה, מאין הגיעה מדת הרחמנות לבתו של פרעה, ועוד על ילד שאינו מעמה.

והקושיה מתחזקת במיוחד לאור זה שהיא היתה בת פרעה, האכזר הגדול ביותר, כמו שכותב ה"באר משה" (שמות ח"א עמ' מ): "הפסוק אומר דרשני, מהיכן באה **חמלה** בלב בתו של פרעה הרשע ששחט ילדי ישראל?"

בשביל שעסקה במשה – נתקרבה לקדושה

חז"ל (דברים רבה ז, ה) אומרים: "ברוך אתה בבואך, אמר ר' יהודה בר סימון המקרא הזה מדבר במשה, **בבואך זה משה, בביאתו לעולם קירב רחוקים, זו בתיה בת פרעה**", ומבואר שבתיה התקרבה ע"י משה, אלא שצריך להבין כיצד כבר ביום לידתו קירב משה את בת פרעה, איזה דבר הוא עשה על מנת לקרב אותה.

את התשובה אומרים חז"ל במדרש משלי (לא, טו): "ותקם בעוד לילה. זו בתיה בת פרעה, **גויה היתה ונעשתה יהודיה**, והזכירו שמה בין הכשרות, **בשביל שעסקה במשה**, לפיכך זכתה ונכנסה בחייה לגן עדן".

מבואר בדברי חז"ל **שעצם זה שהיא עסקה במשה, קירב אותה תחת כנפי השכינה**. וצריך להבין כיצד עצם ההתעסקות בהצלחתו של משה גרם לקרב אותה?

ציאת האומות מידי הסט"א – ע"י השתעבדותם לישראל

ראינו כבר שהסיבה למידותיהם הרעות של הגויים היא משום שהם מושרשים בסט"א. אך הנה אנחנו מוצאים שאפשר להוציא את הגוים מתחת יד הסטרא אחרא. את הדברים מבאר הרמח"ל בספרו אדיר במרום (עמוד תסט) שבאמת "קודם חטאו של אדם הראשון לא היה ראוי שיהיו אומות העולם, אלא הכל ישראל, ונשמות אומות העולם לבושים להם", אך לאחר שחטא אדם הראשון "נפרדו לבושים אלו, שלא היו טמאים, ונפלו בתוך הקליפות ונטמאו שם, שגברה עליהם הס"א, ומעתה **מוטל על נשמות הקדושה** (כלומר נשמות ישראל) **להסיר לבושים אלה מידי הסטרא אחרא, ולהחזירם אליהם בסוד גרים גרורים** (כלומר שיהיו עבדים לישראל) **שזהו סוף תיקון**".

דהיינו שהדרך להוציא את הגוים מידי הסטרא אחרא, היא ע"י שהם משתעבדים לישראל. במקום אחר מרחיב עוד הרמח"ל ומבאר שמסיבה זו נח גזר עבדות על כנען, וכך הוא כותב (שם עמוד ש"פ): "נח נברא לתקן העולם. ואז מה עשה, הנה **שם** – הוא המשך הזרע הטוב של אברהם. **חם** – נתנו לעבד, שנאמר (בראשית ט, כו) ויהי כנען עבד למו, **ו"יפת** – אמר: וישכון באהלי שם".

וממשיך הרמח"ל לבאר ש"יפת הוא לבחינת הקרובים יותר אל הקדושה, והם הגרים הנעשים בזמן הגלות, שנאמר בהם (ישעיה נד, טו) **מי גר אתך עליך יפול, אך חם הוא לרחוקים, שהם הגרים הגרורים שנשארים בבחינת עבדים**".

דהיינו שבני יפת שהם יותר קרובים אל הקדושה, הם יכולים להתקן על ידי גרות – וישכון באהלי שם, אבל חם, לרחוקים מהקדושה, אינם יכולים להתגייר, והתיקון שלהם הוא אך ורק ע"י **שהיו עבדים לבני שם** – ויהי כנען עבד למו.

כשגוי משתעבד לישראל – הוא כופה את הסט"א תחת השכינה

ועתה עלינו להבין כיצד השעבוד של אומות העולם לישראל מוציא אותם מידי הסט"א. הביאור לזה נמצא בפירוש רמ"ד וואלי בסוגיא של יעקב ועשיו. עוד לפני לידתם של יעקב ועשיו, כאשר נאמר לרבקה מבית מדרשו של שם מהותם של שני הבנים שנמצאים במעיה, ראה הקב"ה צורך לומר ש"רב יעבוד צעיר" (בראשית כה, כג).

ומבאר רמ"ד וואלי שם (בראשית ח"ב עמ' שסג): **"שהקליפה צריכה לשמש אל הקדושה"**, כלומר שה"איתערותא דלתתא" **שעשיו משתעבד ליעקב**, מעורר "איתערותא דלעילא" **שהקליפה (הסט"א) שעשיו מושרש בה משתעבדת אל השכינה** שיעקב מושרש בה. וממילא, **כיון שהגוי בעבודתו**

דבר העורך

הגמ' (זבחים יט, א) מביאה מעשה על אחד האמוראים, רב הונא בר נתן, שסיפר לרב אשי "זימנא חדא הוה קאימנא קמיה דאיגודר מלכא [- פעם אחת עמדתי לפני איגודר המלך, שהיה מלך פרס] והוה מדלי לי המיינאי ותייתייה גיהליה [והיתה חגורתי מוגבהת למעלה, והוא סידר אותה למקום יותר נמוך כדי שאראה נאה]. ואמר לי: 'ממלכת כהנים וגוי קדוש' כתיב בכו [ופירש'': וצריכין אתם לנהוג עצמכם בתפארת של כהנים, דכתיב בהו (יחזקאל מד, יח) 'לא יחגרו בידע']".

כי אתאי קמיה דאמימר, אמר לי: אקיים בך [נתקיימה בך נבואת ישעיהו] 'והיו מלכים אומניך'.

בסיפור זה שהגמ' אומרת עליו שהיה בו קיום של הנבואה "והיו מלכים אומניך", אנחנו רואים שלא היה זה בכפיה והכרח, אלא מרצונו האישי של הגוי לשמש את רב אשי מחמת הרגשתו בחשיבות עם ישראל. וכאן אנחנו רואים את **שמחתם והנאתם של הגוים מהשתעבדותם תחת יד ישראל**. אין זה דיכוי של אותם אומות, כי אם **העלאתם ותיקונם**, וכפי שביארנו באריכות במאמר על הפרשה.

ואף שלעתיד לבא יהיו הגוים מוכרחים להשתעבד לישראל ואם לא כן לא יהיה להם זכות קיום, מכל מקום הם יעשו את זה ברצון, ומתוך הבנה שבכך הם מתקנים את נפשם, וכמו שכותב רמ"ד וואלי בפירושו לתהלים (סז, ה) "ח"א עמ' שעג): **"ואע"פ שאדום יוכרח לעבוד לישראל, מכל מקום השמחה של תיקון העולם תהיה כל כך גדולה, שלא ידאג אדום בעבודתו לישראל"**.

וכך כותב הרמח"ל (מאמר הגאולה) "וגם לזמן העתיד שיישובו כל האומות אל האמת, ובגוים לא יתחשב, כי כל האומות לא יהיו אלא במדרגת עבדים, שכן נאמר בהם ולעבדו שכם אחד, אבל ישראל בנים המה לה, ועל כן הירוד בישראל יותר הוא ממלך שבאומות פי כמה, ובהכיר כל הגוים האמת הזאת – **מעצמם יבואו ומאבהבתם לשרת את ישראל, כי אז טוב להם**, והוה שנאמר והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך".

ולכן אומר הנביא "והיו מלכים אומניך", ולא "ונתתי מלכים אומניך", משום שזה יגיע מרצונם, לאחר שיבינו שזה **תיקון נפשם**, וכמו שמבאר רמ"ד וואלי (תהלים קמח, יא): "מלכי ארץ וכל לאמים, שרים וכל שופטי ארץ [יהללו את שם ה']". אלו מלכים ולאמים הנשארים אחר התיקון, **ואע"פ שהיו משועבדים לישראל, נוח להם באותו הזמן להיות עבדים ממה שהיו מלכים קודם לכן, לפי שיכירו וידעו שהצילו את נפשם בבואם לחסות תחת כנפי השכינה**, ולא ילכו עוד בתהו ויאבדו כשאר המלכים שמתו בדבקותם הטמא, שהיו כלם יורדי גיהנם, כמו שכתוב בספר יחזקאל סי' לב. ולכן ממילא משמע, **שראי להיות שמחה גדולה למלכי האומות**, שיכירו להתקן באותו הזמן וינצלו משאול תחתית.

והראיה על שמחתם, ממה שאמר הנביא: והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך, כי מן הלשון הוה שאמר "והיו" משמע **בחיריים ולא מוכרחים**, שאם היו מוכרחים הי"ל: "ונתתי" מלכים אומניך וגו', והבחינה שלהם תהיה מפני שמחתם הגדולה שיכירו להיות עבדים לבני קל חי, שיהיה מראיהם באותו הזמן כמראה מלאכי האלקים נורא מאד. ואם עבדו קודם לכן לנצר נתעב שיצא מאומתם, ותלו אותו על העץ מפני רוע מעלליו, כל שכן שיעבדו לאנשים חיים וקיימים שלימים יקדושים, שאין עוד המות כרוך בעקבם. ובענין אמרם ז"ל: **שעתידיהם הצדיקים שיאמרו לפניהם קדוש**, שנאמר: והיה הנשאר בציין והנותר בירושלים קדוש יאמר לו...".

ומן הענין להביא כאן מה ששלח לנו אחד הקוראים סיפור

שקרה בשנים האחרונות אצל אחד מרבני ירושלים, אשר ממחיש לנו בזעיר אנפין את אותה נבואה, שבעז"ה במהרה נוכל לראות בקיומה באופן מלא. וכך הוא מספר: "משלחת של כמרים ביקשו להיכנס פנימה לשוחח עם הרב. הם הובלו אחר כבוד לסוכתו הצנועה. באנו לשוחח עם הרב הם פתחו. במה אוכל לעזור? שאל הרב את האורחים. רצינו לספר לרב את הקורה עמנו, ובעקבות כך לשאול שאלה שמטרידה את מנוחתנו מזה זמן רב - הם משיבים.

הם מתחילים לספר את קורות ימיהם בשנים האחרונות, אנו קבוצה של כמרים נכבדים שמקימים באדיקות את שבע המצוות שנצטוו בהם מימי נח, וכבר זמן רב שאנו תרים אחרי היהודים, לחפש אחר עיקרי אמונתם ולנסות להיטיב עממם, כי יודעים אנו כי הם נבחריו של הבורא. הוא שואל כיצד הגיעו להכרה זו וכיצד בא הדבר לידי ביטוי מעשי, והם ממשיכים לתאר את שעבר עליהם אך לאחרונה.

במשך זמן רב אנו חוקרים ודשים אודות הקורה בעולמנו, והגענו למסקנה ברורה, שהישוב בשמים ברא את עולמו בעבורכם היהודים, וכל רצונו הוא להיטיב עמכם בכך שהוא מבקש מכם לקיים את מצוותיו. התחיקו אחר קיום המצוות וראינו שמטרתן ליצור קשר חזק ביניכם לבין קונכם, ותהינו אם גם אנו יכולים לזכות לכך, משגילינו שאף אנו נצטוו בשבע מצוות אותן אנו חייבים לקיים מחמת ציווי, החילוננו לברר עליהן, ותוך זמן קצר החלטנו לקבל עלינו לשמור באדיקות מכל משמר, ומאז אנו חשים ברגעי התעלות מיוחדים. לפני זמן מה נסענו לרוסיה, בבקשנו לחקור עוד על היהודים, והנה בעמדנו בכיכר האדומה במוסקבה, אנו פוגשים בקבוצת אנשים שחזותם העידה עליהם כי יהודים הם.

הבטנו על פניהם ולא יכולנו לעצור בעד רגשותינו הגואים לרגל מעלתם של אותם אנשים. וכמין מגנט, חשנו לפתע כולנו כי הם נבחריו של הבורא, וחייבים אנו לסייע להם במילוי מבוקשם.

נגישנו אליהם ושאלנום אם הם צריכים דבר מה, הם ענו שהגיעו לראשונה בחייהם לרוסיה, הם נשלחו על ידי רב גדול מאנגליה ע"מ לברר על חיי היהודים במוסקבה, אך הם אינם יודעים היכן עליהם להתהלך כדי למלא את שליחותם. חיש מהרה הצענו את עזרתנו. אחד מחברי הקבוצה הזמין מיניבוס גדול, וכשזה הגיע, עלינו וביקשנו מהנהג להסיענו לקהילה היהודית בסט. פטרבורג.

עם הגיענו למקום, הצגנו לפני הקבוצה היהודית את הקהילה, ואמרנו שאנו מסתובבים מזה זמן ברחבי רוסיה ומתחזקים אחר היהודים, שלמרות כל מה שעבר עליהם בכל הדורות, שמרו בקפדנות על דתם, והדבר הביא אותנו להשתאות. אמרנו להם כי חשים אנו מזל גדול בפגשנו אותם, שכן כל רצונו לסייע ליהודים.

היהודים ששמעו את דברי אותם כמרים, לא האמינו למשמע אונם,

אך הם לא ויתרו. במהלך ימים ארוכים סייעו הכמרים ליהודים בכל שנדרשו, כשהם מעריצים אותם ואת דרכם.

*

הרב נפעם לשמע הסיפור, ולנוכח מציאות בה שבעים זאבים עמלים בכל כוחם לטרוף טרף קל בעם ישראל, אין זה חזון נפרץ לראות כמרים משכילים שזו דברתם, וזוהי שפתם. הוא פנה אליהם והתעניין: "מהי השאלה שרציתם לשאול אותי?".

והם השיבו בפשטות: "באנו לשאול את הרב, אימתי יתקיימו דברי הנביא שלכם ישעיה, שאמר בנבואתו את חזון אחרית הימים - (ישעיהו מט, כב): "כה אמר ה' אלוהים הנה אשא אל גוים ידי ואל עממים ארים נסי וביאור בניך בחצן ובנתין על כתף תנשאה. והיו מלכים אמניך ושרותיהם מיניקתין אפים ארץ ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו...". באנו לשאול את הרב, אימתי נזכה לכך שנוכל לעבוד את היהודים, אימתי נוכל ללחץ את עפר רגלם?".

לפתע נפרש לפנינו חזון אחרית הימים כשלמה. והגענועים לבואם, ולבניית בית המקדש - פרצו להם את כל גבולות הלב, "אחרית הימים, אחרית הימים", מלמל בדמעות.

נשא תפילה אל ה', שנוכה לראות במהרה בקיום כל הנבואות הטובות - כי ה' דיבר טוב על ישראל.

בברכת התורה, העורך

לישראל - החליש את הקליפה שהוא מושרש בה, ע"ז הוא יכול להתגבר על הקליפה שכבר נחלשה, ולצאת מתחת ידה.

במקום נוסף מבאר רמ"ד וואלי את היסוד הנ"ל: הנביא מספר שבתחילת מלכותו שלח שלמה המלך אל חירם שהוא רוצה לבנות בית לה', ולכן הוא מבקש ממנו לשלוח את עבדיו שיכרתו עצים מן הלבנון לבית המקדש, "ויהי כשמוע חירם את דברי שלמה וישמח מאד ויאמר ברוך ה' היום אשר נתן לדוד בן חכם על העם הרב הזה. וישלח חירם אל שלמה לאמר שמעתי את אשר שלחת אלי, אני אעשה כל חפצך בארזים ובעצי ברושים..". (מלכים א - ה, טז). וצריך להבין מדוע היה צריך דוקא שעבדי חירם יכרתו עצים מן הלבנון, איזו אומנות מיוחדת ישנה כאן.

מבאר רמ"ד וואלי שגם כאן היה זה מחמת אותו ענין, שהשעבוד של אומות העולם לעם ישראל, כאן בעולם הזה - גורם שקליפת הס"א תיכנע אל השכינה וזו לשונו (שיר השירים עמ' יז): "...חירם מלך צור ר"ת חמ"ץ, [- כלומר, שהוא היה בעל גאווה, כמו החמץ שמתגאה, וכמש"כ רמד"ו (מלכים עמוד ל"ט) -". שעל ידי גילוי חכמתו (של שלמה) נתקן היתר מקולקל מכל המלכים, זהו חירם מלך צ"ור ר"ת חמץ, שהיה מתגאה יותר מדי, ועושה את עצמו אל"ף]. שהשפיל את גאותו והודה לשלמה. ואמר בפה מלא ברוך ה' היום אשר נתן לדוד בן חכם על העם הרב הזה. ושלח לו עצים לבנות בית אל הקדושה, שגם הוא נכנע אליה. ומה שנעשה למטה היה רמז אל העשוי למעלה, שנכנעה קליפת נוגה ובאה לשמש את הקדושה".

לאחר שהגויים יוצאים מהס"א - זוכים לאור השכינה

מלבד מה שהגויים זוכים בהשתעבדותם לישראל ל"סור מרע" - לצאת מיד הס"א, וכפי שראינו עד כאן, הם זוכים ע"ז ג"כ ל"עשה טוב" - ליהנות מאור השכינה השורה על ישראל, וכמו שאומרים חז"ל (פסיקתא רבתי פסקא לו): "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח. באותה השעה מבהיק הקדוש ברוך הוא אורו של מלך המשיח ושל ישראל, וכל אומות העולם בחושך ואפילה, והולכים כולם לאורו של משיח ושל ישראל, שנאמר 'והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך'. ובאים כולם ונופלים על פניהם לפני משיח ולפני ישראל ואומרים להם נהיה לך ולישראל עבדים, וכל אחד ואחד מישראל לו שני אלפים ושמונה מאות עבדים שנאמר (זכריה ח, כג) "כה אמר ה' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלוקים עמכם" עכ"ל. וביאר מהר"ם אלשיך "כי שמענו כי אלקים עמכם. ובכן בהלוות אליכם ייטיב לנו".

ולפי הדברים הנ"ל זהו ג"כ הביאור במה שהפסיקתא דרש על פסוק זה, שכן הגויים אומרים: "אנחנו רוצים להיות עבדים שלכם, כי בהשתעבדותנו אליכם יאיר לנו מאורכם".

וממילא אנו למדים, שהשתעבדות האומות לישראל, מזכה אותם גם ל"סור מרע" - לצאת מיד הס"א, וגם ל"עשה טוב" - להתקדש באור השכינה השורה על ישראל.

השתעבדות בת פרעה למשה - תיקון מידותיה

ולאחר כל זה מבואר היטב כיצד הגיעה בת פרעה למדת הרחמנות, משום שבעצם העובדה שהיא שמשה את משה רבינו, בזה היא הכניעה את הס"א, [ובפרט שהיא היתה בת פרעה, המלך החשוב ביותר באותו זמן (שמות רבה ה, יד), והיא היתה הבת החשובה ביותר שלו, שהרי היא היתה בתו הבכורה (ילקוט שמעוני, בא, רמז קפז), והיה זה כעין מה שאומר הנביא "והיו מלכים אומניך", ובכך היא הכניעה את הס"א בהכנעה גדולה מאד, ועדמש"כ רמד"ו (ישעיהו עמ' תעו): "ולא עוד אלא שגם הראשים של הקליפה יכנעו אל הקדושה.. וז"ס "בכרי" מדין ועיפה. שהוא מלשון בכורה, סוד הראשים של הקליפה שהם הבכורים". ושם (עמוד תע"ח) "מלכיהם ישרתונו.. החשובים שבהם, סוד המלכים ששרשם מן העליונות"]. וע"ז היא זכתה ל"סור מרע" - לצאת מהמידות הרעות של הס"א. ולא עוד, אלא שזכתה ג"כ ל"עשה טוב" - להידבק באור השכינה ששרתה על משה, וכמו שממשיך הכתוב "ותפתח ותראה את הילד", ודרשו חז"ל (סוטה יב, ב) "א"ר יוסי ברבי חנינא: שראתה שכינה עמו". וע"ז היא נכנסה למידות הטובות של השכינה - ולכן "ותחמול עלי".

ובנו בני נכר חומותיך - בנין ארץ ישראל לעם ישראל

משליחותו של חירם מלך צור אנו רואים דבר נוסף. לא היתה זו הכנעה גרידא למען עם ישראל, שמייצגים את השכינה, אלא גם הכנעה לבנין בית המקדש, מקום השראת השכינה, ובכך היתה הכנעה גמורה של הס"א לשכינה, כמו שכותב רמ"ד וואלי הנ"ל (שיר השירים עמ' יז): "...חירם מלך צור ר"ת חמ"ץ, שהשפיל את גאותו והודה לשלמה.. ושלח לו עצים לבנות בית אל הקדושה..".

ומבואר בדבריו הענין הנ"ל שחירם נכנע לשני דברים שמייצגים את השכינה. א. לבית המקדש גוף השכינה (שהוא הפנימיות של ארץ ישראל). ב. לשלמה שהוא בן השכינה ומייצג אותה. ומצד שני הדברים הללו - זה גרם שלמעלה הס"א נכנעה בשלימות מפני השכינה.

ושני התיקונים הללו נעשים בקיום דברי הנביא (ישעיהו ס, י) ובנו בני נכר חמתך ומלכיהם ישרתונו". בשעבוד זה של האומות לישראל, שהם בונים את ארץ ישראל לעם ישראל, ישנה הכנעה של הס"א לשני דברים שמייצגים את השכינה: א. ארץ ישראל שהיא גוף השכינה. ב. עם ישראל שהם בני השכינה, וכאשר כל זה נעשה ע"י מלכיהם, הרי שיש כאן הכנעה גמורה של הס"א.

תמצית המאמר

השאלות: א. בתיה בת פרעה ריחמה על משה - "ותחמל עליו" * מהיכן זכתה למידת הרחמנות שהיא מסימני ישראל, ולא של האומות?

ב. מה שבתיה גידלה את משה - גרם שנעשתה יהודיה ונתדבקה בשכינה * כיצד זה פעל?

תשובה: מידותיהם הרעות של האומות נובעות מכך שהם מושרשים בס"א, ומושפעים ממידותיה * "באיתערותא דלתתא" שהגויים המושרשים בס"א, משתעבדים לישראל המושרשים בשכינה - "איתער לעילא" שהס"א נכנעת מפני השכינה * ולאחר שהחלישוה יכולים לנצחה ולצאת מידיה.

הגויים המשתעבדים לישראל זוכים ל"סור מרע" - שיוצאים מהס"א * ול"עשה טוב" - שמתדבקים באור השכינה השורה על ישראל, ובמידותיה הטובות * "והלכו גוים לאורך".

ולכן לאחר שבת פרעה נשתעבדה למשה - זכתה לידבק במידות השכינה "ותחמול עליו".

"ובנו בני נכר חומותיך" - בנין ארץ ישראל לעם ישראל * ע"ז מכניעים את הס"א לשני דברים שמייצגים את השכינה: א. ארץ ישראל גוף השכינה. ב. עם ישראל בני השכינה.

נבואות ה' לאחרית הימים

שלימות ישראל בתיקון האומות

העמים. **אף על פי שכל המין האנושי יקר אצלי.** כאמרם ז"ל (אבות ג, יד) **חביב אדם שנברא בצלם,** מכל מקום **אתם תהיו לי סגולה מכלם.**

ומעתה מיושבת הקושיא שפתחנו בה, מדוע רצה הקב"ה בתשובתם של אנשי נינוה אע"פ שיגיע מזה היזק לעם ישראל, משום ששם לא היה מדובר להחיות את הגוים על חשבון קיומם של ישראל, אלא על חשבון **רווחתם**, [כי הקטרוג היה רק להצר לישראל, ולא לאבדם ח"ו], ולכן הקב"ה העדיף את קיומם של האומות.

וכך מבואר בדברי רמ"ד וואלי זיע"א (תהלים לג, יד): **"ועדיין שמא תאמר: למה ברא השי"ת שבעים אומות בעולם,** אם בחר באומה אחת בלבד, וכל השאר כאין נגדו מאפס ותהו נחשבו לו".

והוא אינו מתרץ שהגוים נבראו כדי לשרת את ישראל [ו] משום שהרבה שלוחים למקום להטיב לישראל, ואין צריך בשביל זה לברוא אנשים בעלי דעת ורגש שירגישו נחותים שכל בריאתם לצורך אחרים], אלא שתכלית בריאתם **לטובת נפשם,** וכמש"כ (צפניה ג, ט) **"כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו** שכם אחד", יעו"ש בהרחבה.

תשובה ב - ישראל והאומות, כנשמה וגוף

באופן נוסף יש ליישב את השאלה למה ה' דאג לתיקון אנשי נינוה אע"פ שיצא מזה נזק לעם ישראל - משום שכאשר עם ישראל מתקנים את הגוים, אי"ז טובה רק לגוים, אלא גם **טובה לעם ישראל.** ונבאר את הדברים:

הגר"א מפרש את ספר יונה על דרך הדרש, ומתחיל הגר"א לבאר את תחילת הספר (א, ב) **"קום לך אֵל נִינְוָה:"** קום לך. **קום ממקומך שישבת בגן עדן ולך אל העולם הזה:** נינוה. הוא עולם הזה שהוא הדום רגליו ושם ניוה. **ועבור זה שולח את האדם לתקן את ניוה של השם.**

ולכאורה משמע שישנה הקבלה בין מה שהנשמה יורדת לעולם הזה (כפי הדרש), לבין מה שיונה נשלח אל אנשי נינוה (כפי הפשט).

ביאור הדברים עפ"י מה שמלמד אותנו הרמח"ל, שאחד התפקידים של הנשמה הוא לזכך את הגוף, ש"יש בחוקה שתזכך עצם הגוף וחומרו, ותעלהו עילוי אחר עילוי, עד שיהיה ראוי להתלוות עמה בהנאה בשלמות". (דרך ה' - ח"א פ"ג ס"ו).

והנה, יחס הנשמה כלפי הגוף - מקביל במידה מסוימת ליחס שבין ישראל לאומות, וכמ"ש הרמח"ל (אדיר במרום עמ' תסט) שה' ברא נשמות ולבושים, **"הנשמות הם נשמות ישראל, והלבושים הם נשמות אומות העולם"**, הרי שהאומות ביחס לישראל הם כמו הגוף שהוא לבוש של הנשמה, וממילא, כמו שתפקידה של הנשמה לתקן את הגוף, כמו"כ תפקידם של ישראל לתקן את האומות, וכמו שממשיך הרמח"ל "ונשארנו לנשמות הקדושה (כלומר, מוטל על נשמות ישראל) להסיר לבושים אלה (כלומר את נשמות הגוים) מיד הסט"א, ולהחזירם אליהם בסוד גרים גרורים, שזהו סוף תיקון".

ומעתה מבוארים דברי הגר"א, שמה שהנשמה יורדת לתקן את הגוף - מקביל למה שיונה נשלח לתקן את אנשי נינוה.

הנשמה משתלמת בתיקון הגוף

והנה באמת לא רק הגוף מתעלה ע"י הנשמה, אלא גם הנשמה מתעלה בהיותה בגוף, וכמו שכותב הרמח"ל (דרך ה' - ח"א, פ"ג, ס"א), "אך השלימות האמיתית המעולה לזכוכית, לא ישיגוה לא הגוף ולא הנשמה, אלא בהתחברן שנית אחר התחיה". הרי שגם הנשמה אינה בשלימות כאשר היא ללא הגוף. וכך מבאר הרמח"ל בהמשך, שלאחר שחטא אדם הראשון ונעשה הגוף עכור

בספר יונה אנחנו קוראים על יונה הנביא שנשלח מאת ה' לעורר את אנשי נינוה לשוב בתשובה, והוא לא רצה לקיים את שליחותו. חז"ל מבארים מדוע הוא סירב: "אמר יונה, יודע אני שהגוים קרובים תשובה הן, והריני הולך ומתנבא עליהם והם עושין תשובה, והקב"ה בא ופוער משוואתיהן של ישראל" (ירושלמי סנהדרין פרק יא הלכה ה).

[ובביאור הענין שהגוים קרובי תשובה ע"י מהר"ם אלשיך (יונה א, א); וב"שפתי חיים" (מידות ועבודת ה', ח"ב עמוד רמח)].

ודבר זה היה כ"כ רע בעיניו, עד שאחרי שהוא ראה שאכן אנשי נינוה שבו - הוא אמר "ועתה ה' קח נא את נפשי ממני כי טוב מותי מחיי" (יונה ד, ג ועיי"ש בפי' מצודת דוד ומהר"ם אלשיך).

וכתשובה לטענתו - הזמין לו הקב"ה קיקיון [צמח שעושה צל גדול] להיות צל על ראשו, ולמחרת בעלות השחר יבש הקיקיון, ויונה הצטער מאד על כך, עד שאמר **"הִיטֵב חָקָה לִי עַד מָוֶת"**, ואמר לו הקב"ה **"אתה חסת על הקיקיון אשר לא עמלת בו ולא גדלתו, שכן לילה היה ובן לילה אבד. ואני לא אחוס על ניוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה"**.

ולכאורה יש לתמוה, שהרי הגוים לא נבראו אלא לשמש את ישראל, וכמו שנאמר על עשוי "ורב יעבוד צעיר" (בראשית כה, כג), דהיינו שהגוים הם האמצעי וישראל הם התכלית, וא"כ עדיף שאנשי נינוה ימותו - ובלבד שלא יגרמו קטרוג על ישראל, שהם התכלית.

כיוצא בזה יש להקשות בדברי הגמרא בסנהדרין (צח, ב), שם מבואר, שאם הגוים ימותו במלחמת גוג ומגוג [אם הם לא יסייעו לעם ישראל בקיבוץ גלויות יעו"י בסוף המאמץ] - על זה נאמר הכתוב (ירמיהו לו ג): **"שאלו נא וראו אם ילד זָכָר, מדוע ראיתי כל גו רב דיו על חֲלָצֵיו כִּילֹדָה, ונהפכו כל פנים לירקון"**, ודורשת הגמרא: מאי **"ראיתי כל גבר"**? - אמר רבא בר יצחק אמר רב: מי שכל גבורה שלו [שהקב"ה מצטער בעצמו כילולדת], ומאי **"ונהפכו כל פנים לירקון"**? אמר רבי יוחנן: פמליא של מעלה ופמליא של מטה [שהמלאכים וישראל נעשים חולים, מרוב צערם מהצער של הקב"ה] - בשעה שאמר הקב"ה: **"הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי, היאך אאבד אלו מפני אלו"**.

ולכאורה לשון זו תמוהה, משל לאדם שבישל תבשיל לבנו, ומצא שהתבשיל מסוכן, אם הוא יאמר **"התבשיל הוא מעשה ידי, ובני הוא מעשה ידי, היאך אאבד זה מפני זה"** - הרי זה כחוכא ואיטולוא, שהרי התבשיל הוא רק אמצעי לבן, וברגע שהתבשיל אינו מועיל לבן אלא מזיקו, בודאי שיקל בעיניו לאבד את התבשיל האמצעי מפני בנו שהוא התכלית.

תשובה א' - הגוים תכלית בפני עצמם

אלא שבאמת יש לחקור, האם הגוים נבראו רק כאמצעי בשביל טובת ישראל - להיות עבדים לישראל, או שתכלית בריאת הגוים הוא בשביל טובת עצמם - אלא שטובת עצמם מגיעה בדרך זו שהם משתעבדים לישראל.

ומדברי הגמ' הנ"ל לענין גוג ומגוג מבואר, שתכלית בריאת הגוים הוא בשביל טובת עצמם, אלא שישאל חביבים אצל הקב"ה ביותר. ולכן כאשר קיומם של הגוים הוא על חשבון קיומם של ישראל - הקב"ה מעדיף לקיים את ישראל, משום שסו"ס ישראל הם היותר חביבים לפניו, ועם כל זה הקב"ה מצטער ואומר **"הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי, היאך אאבד אלו מפני אלו"**.

וכך מבאר הספורנו על הכתוב (שמות יט, ה) **"ועתה אם שמעו תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ"**. וביאר הספורנו: **"והייתם לי סגולה מכל**

ואינו יכול לקבל כראוי את הזיכור של הנשמה, לא רק הגוף מפסיד מזה, אלא **"גם היא [הנשמה] מפסדת"**. שאינה פועלת הפעולה הראויה לה, שהיא זיכור הגוף. ואלו הייתה פועלת אותה, הייתה משתלמת בזה שלמות גדול. שהרי פעולת שלמות היא היות מטיב ומשלים זולתו..."

וביאור הדברים עפ"י מה שמבאר הרמח"ל ב"דרך ה'" (ח"א פ"א ס"ב) שבכדי להידיק בהקב"ה וליהנות מטובו, צריך להיות דומה לו [כי הדומה מתדבק בדומה], ובאמת אין שום מעלה שאנו יודעים על עצמותו, אלא רק מעלה זו **"שהוא מצוי שלם בכל מיני שלמות, ולא נמצא בו חסרון כלל"**. ולכן **"גזר וסידר"** שתברא בריה. שתקנה לעצמה את השלימות ותעדיד ממנה את החסרונות, ואז יקרא שנתדמית במה שהיה אפשר לה לבוראה, ותהיה ראויה לידבק בו וליהנות בטובו".

וכאמור אין לנו אפשרות לראות את שלימותו של הקב"ה בעצמו, שהרי איננו רואים את מעלותיו שבהם הוא שלם, אלא רק את פעולותיו, שכאשר הוא לוקח דבר פגום ורע, והופך אותו לשלם מכח שלימותו - הרי זה נחשב שאנו רואים את שלימותו, דרך מה שנפעל על ידו.

ולכן גם הנשמה צריכה להיות דומה להקב"ה בזה, שהיא לוקחת את הגוף הפגום - והופכת אותו לשלם מכח שלימותה, ואז היא מתדמה לבוראה, וזוכה לידבק בו וליהנות מטובו.

ומעתה נבין, שגם מה שישראל מתקנים את הגוים הפגומים, הוא באותו אופן, שישאל משלימים את האומות מכח שלימותם, ובהם הם מתדמים להקב"ה, וכך הם זוכים להתדבק בו וליהנות מטובו.

ומעתה מיושב מדוע רצה ה' לתקן את נינוה אע"פ שיצא מזה נזק לעם ישראל - משום שכאשר ישראל סובלים עבור תיקון האומות, הם עצמם יוצאים נשכרים מזה, והוא בבחינת "הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה".

מצוה להתפלל שהאומות יסייעו בבנין ארץ ישראל ואכן כותב הרמח"ל (אוצרות רמח"ל משלי עמ' קפ): **"כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו"**. [חמור רומז לאומות העולם, שבאחרית הימים מצוה להשתדל לתקנם, בסוד גרים גרורים, וזה נקרא חסד של אמת, שהוא חסד שעושים עם המתים - אומות העולם שנקראו מתים, שצריך לישתדל אחריהם ולתקנם - **"עזוב תעזוב עמו"**, כי אדרבא הם נעשים מועילים לישראל, כמו שכתוב "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך". יעו"ש בהרחבה.

וכן הובא בספר "מעניי הישועה" בשם הגר"א, ש**מצוה להתפלל על האומות, שיזכו לסייע בבנין א"י:** **"אם מלכי הגוים יקבצו נדחי ישראל, ויהיו לעזר לבנות הערים הנחרבות, יבטל ה' כל הנבואות הרעות אשר דיבר עליהם, ולא יהיה כלל מלחמת גוג."** כי על הטוב לא ינחם ה', ועל הרעה ינחם.

.. ואם יעשו המלכים הטובה הגדולה הזאת - ליתן כבוד לה' ולפאר בית מקדשו אשר זה חרב כמה שנים, יהיו בטוחים שלא יבא עליהם שום רע, ויהיה שם ה' נקרא עליהם כמו שנקרא אלוקי ישראל, כי הבטיח ה' שאחר גאולת ישראל אלוקי כל הארץ יקרא, שנאמר וגואלך קדוש ישראל אלוקי כל הארץ יקרא.

הלא תראה התפילה שסדרו לנו אנשי כנסת הגדולה: **"ולירושלים עירך ברחמים תשוב (שיקיים נבואת ישעיה ולא נבואת יחזקאל) שלא יבא שום רעה על ישראל. וכסא דוד מהרה לתוכה תכין (שלא יתעכב י"ד שנה ולא יהיה כלל מלחמת גוג וכל הגוים לבא על ירושלים) שלא יגיע שום רעה על אומות העולם"**.

כי רצו עבדיך את אבניה

הגאון רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל – הסבא מסלבודקא

... מתוך שיחותיו על קדושת הארץ, בא להאריך את הדיבור על שאר הקדושות, על קדושת השבת, על קדושת האדם, ודרש להעלות את החיים, לרבות חיי החולין שנראים לנו כגשמיים, למדרגה של קודש^[2].

כל היושבים בא"י – כשרויים בתוך "ארון קודש"

הוא המשיח את הארץ לארון קודש גדול שכל היושבים בה שרויים בתוכו תמיד, כי הרי כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל יש לו זכות גדולה (כתובות ק), וחייב להתאים למצב זה את ההנהגה היום יומית.

ומיניה וביה בא גם ללמד סנגוריה על הרחוקים והמתכחשים מבין תושבי הארץ, כי למרות אשמתם הרבה שהם חוטאים בפלסין של מלך, יש למצוא להם זכות, שהם נמצאים תמיד באוירה של קדושה. הרי כשאנו רואים יהודי – היה אומר – שבא לבית הכנסת פעם בשנה ביום הכיפורים, אנו מלמדים עליו בזה זכות, על אחת כמה וכמה יהודים אלה שנמצאים בכל ימות השנה לא רק בבית הכנסת אלא כאילו בתוך ארון הקודש.

גם בימי חוליו שלא יכל ללמוד – התעודד בישיבתו בארץ ישראל

מתוך רעיון זה על אוירת הקדושה שבארץ ישראל, מצא רנ"צ נוחם גם לעצמו. בזמן ששכב בחודשים האחרונים לחייו על ערש דווי בירושלים, היה מתלונן לפעמים על אשר אין בכוחו לעסוק בתלמוד תורה. אבל באותו זמן היה מעודד את עצמו שהוא לפחות שואף לקרבו אוירה של ירושלים, שכל נשימה ונשימה היא בקדושה ויש בזה מעלה יתירה.

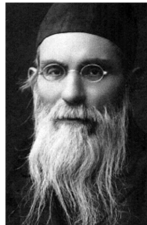

קדושת שמו של הקב"ה – חל על אבניה, ועפרה, ואוירה, של ארץ ישראל הוא הבין את קדושת הארץ כפשוטה, שהיא טבועה בכל אבן ובכל גרגיר חול. באותה ההזדמנות עמד על דברי נעים ומירות ישראל: "שבחי ירושלים את ה' הללי אלוהיך ציון". בפסוק נאמר שירושלים משוררת שבח והלל מיוחד לה: ולא עוד אלא ששם אלוהים מתיחס עליה ביחוד, כמו ששם ה' מתיחס לאבות הקדושים ולעם ישראל: "אלוהי אברהם אלוהי יצחק ואלוהי יעקב" או "אלוהי ישראל", כן מתיחס שם ה' על העיר ציון כאמור: "אלוהיך ציון". ומי כאן בעל התואר הלז ששם אלוהים מיוחד לו? הוא אומר, אדמת ישראל, אבניה, עפרה ואוירה, שכולם אינם אלא מציאות של קדושה עליה^[3]. מתוך כך, אהב לבקר לפרקים את מקומות הקדושים ובעיקר על יד הכותל המערבי ולשפוף שם שיח לפני ה', הוא ראה במקומות אלה קדושה יתירה, ולא רק באוירה שבהם, כי אם כאמור גם באבנים ובסלעים ממש.

החינוך בחו"ל במקל חובלים – והחינוך באר"י במקל נועם

ר' נתן צבי שינה בחברון גם מקצת משיטת חינוכו. תחת אשר דרכי חינוכו בחוץ לארץ במשך כל ימיו היו לרוב חמורות בבחינת "זרוק מרה בתלמידים", החל בחברון לנהוג ברכות ובנעימות. הוא ציין בהזדמנויות מסוימות, כי יש הבדל בין דרכי החינוך בגולה לבין דרכי החינוך בארץ. בחו"ל יש ללכת במקל חובלים, אבל בארץ צריכים ללכת במקל נועם^[4]. ("תנועת המוסר").

עליית הישיבה לאר"י – גרמה עליה רוחנית לכל בחור, ללא יוצא מהכלל דוגמא להתעלות הבאה בזכותה של ארץ ישראל, היה המשגיח [הגר"מ חדש] נוהג לתת בוועדים – הסבא זצ"ל ראה התעלות ושינוי לטובה בכל בני הישיבה, ראה כיצד השפיעה ארץ ישראל על אישיותו של כל בחור מבחורי הישיבה. וכדי להביע את שביעות רצונו ואת שמחתו, כיבד הסבא זצ"ל את כל אותם בני הישיבה בהקפה בשמחת תורה הראשונה בה זכו להיות בא"י. אולם היה בחור אחד עליו לא ראה הסבא שינוי, עליו לא ראה הסבא כיצד השפיעה א"י, ולכן היה אותו בחור היחיד מבני הישיבה שלא קבל הקפה באותו שמחת תורה. לקראת מוצאי אותו חג שמחת תורה ביקרו המשגיח זצ"ל עם קבוצה של בחורים בביתו של אחד מגדולי ירושלים, כשבתוכם נמצא אותו בחור והנה תוך שירה ושתית יין, השתכר אותו בחור, ומתוך שכרות החל לדבר בדברי תורה, מוסר ויראה, באופן נעלה. המשגיח התפעל והזדזר לספר לסבא את הדברים שאמר אותו בחור, הסבא שמח שמחה גדולה כשהבין מהדברים שאכן אף אותו בחור התעלה באופן מיוחד בזכות עלייתו לארץ ישראל, אך שמחתו של הסבא הועמה כשעבר זמן ההקפות ואותו בחור לא זכה בהקפה למרות שהיה ראוי לה. ואשר על כן תיקן הסבא לעשות הקפות שניות במוצאי שמחת תורה – הקפות שלא נהגו לעשות בחו"ל – כדי להביע את הוקרתו להתעלותו של אותו בחור, והאווירה של ארץ ישראל. ("אור מאיר" ח"ב עמ' עא).

הגה"צ הרב אברהם סלומון זצ"ל (משגיח ישיבת חברון גבעת מרדכי) בדמותו הנאצלה תמיד הזכיר את דרכו של קרנטיש הישיבה, בימי בראשית, הסבא מסלבודקא, אשר סופר עליו שידע להכיר ולהבחין בכל בחור, במה נשתנתה מידתו בכל תקופה, ולאחר עליית הישיבה לא"י, הגדיר ומצא בכל בחור במה נתעלה ע"י אוירת א"י. ("עד שבחברון" עמ' 123).

איסור הוצאת לעז על אר"י – אפילו דבר אמת שהכל יודעים בו

הגמרא מספרת (כתובות קיב) "רבי אמי ורבי אסי קיימי משמשא לטולא ומטולא משמשא, ומפרש רש"י: (כשהשמש הגיעה למקום שהם יושבים וגורסים וחמה מקדפת עליהם, ועומדים משם לישב בצל. וימי הצינה, עומדין מן הצל ויושבין בחמה, כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת ארץ ישראל. נמצינו למדין, עד כמה יש להשמר מפני דיבור של לעז על ארץ ישראל, אפילו דבר אמת שהכל יודעים בו, שכן החום בימי הקיץ והקור בימות הצינה, הינם סבל אמיתי, למרות כן, מאחר שסבל זה עלול לגרום להבעת תרעומת על הארץ, אשר אף הוא דבר איסור, לכן נזהרו האמוראים לבל יבואו לידי כך, לכן היו מחליפים מקום ישיבתם לפי מצב השמש והצל. ("משלחן גבוה", במדבר יד, לו. מפי הסבא מסלבודקא).

ניכר היה על ה"סבא" – שנתרומם לדרגות גבוהות בא"י

מאז עלייתו של רנ"צ התחילה תקופה חדשה בישיבה ואולי גם בחייו ובהנהגתו של ר' נתן צבי למרות זקנתו המופלגת בעברו את גיל השבעים וחמש, אסף את כוחותיו והשקיע מאמצים כבירים בפיתוח הישיבה ובחיזוק התלמידים, ניכר היה שהוא שינה בארץ את דרכו והתרומם לדרגות גבוהות יותר..

ה"סבא" תיקן מכשולי העיר – משום חיבת אר"י

ר' נתן צבי, גילה חיבה יתירה לארץ הקודש, שהיתה מתבטאת בצורות שונות. כדאי לציין עובדה אחת. בימים הראשונים להתישבותו בחברון, יצא בבוקרו של יום קיץ אחד, בשעה מוקדמת לפני התפילה, לטייל על הכביש הראשי המוליך לירושלימה, ותוך הליכתו התכוּפף כמה פעמים לסלק אבנים יחידות שהיו מוטלות על הדרך. מלווייו חשבו שכוונתו להסיר תקלה מרשות הרבים שיש בזה משום מצוה (רמב"ם הלכות חובל ומזיק פ"ז ה"ג). ברם כששאלו את פיו אם כיוונו לדעתו, הסתכל בהם בעינים תמהות ואמר כי הרי זו גמרא מפורשת: "ר' חנינא מתקן מתקליה", ומסביר רש"י: "משווה ומתקן מכשולי העיר מחמת חיבת הארץ שהיתה חביבה עליו, ומחזר שלא יצא שם רע על הדרכים".

ריבוי הדיבור בנושא קדושת הארץ – וזה השורש לדיבור על שאר הקדושות ומתוך כך נסבו גם שיחותיו בעיקר על נושאים של קדושת הארץ, הוא הרגיש בארץ את אוירה הקדוש ועמד על נקודה זו על כל צעד ושעל^[5].

¹ ראה בספר "האיש על החומה" (ח"ב עמ' 154): "ביטויי החיבה והכמיהה של מורנו [הגר"מ זוננפלד זצ"ל] לבנין הארץ, שנטפו פשותיו בכל עת מצא, יש בהם כדי למלא כרכים שלמים, הצגנו כאן דוגמאות והתבטאויות בודדות שללמד על אחרים יצאו, כי לא היה אצלו שעה פנויה מלהלות ולערוך להקמת שכונת מגולות ולשובם של בנים אל שלחן אביהם".

המשך מעמוד קודם

תמצית המאמר (נבואות ה' לאחרית הימים)

הקב"ה ציוה ליונה להוכיח את אנשי גינור – אע"פ שיצא מזה קיטרוך על ישראל, משום "שהגויים קרובי תשובה" * וקשה, שכיון שהגויים אמצעי לישראל – לכאורה עדיף שהגויים ימותו, וישראל לא ינזק? כמו"כ קשה במה שהקב"ה אומר במיתת גוג ומגוג "היאך אאבדם מפני יצאם" * אלא שטובתם תשובה א – הגויים לא נבראו כאמצעי לישראל, אלא לתכלית טובת עצמם * אלא שטובתם באה ע"י שעבודם לישראל * ואמנם ישראל יותר חביבים * ולכן הקב"ה מוכרח לאבד את הגויים לצורך קיומם של ישראל היותר חביבים – אלא שהוא מצטער כיון שגם הגויים חביבים עליו * ובמעשה של "אנשי גינור", שהקטרו על ישראל היה רק לפגוע ברווחתם, ולא

בקיימם – הקב"ה העדיף את קיום האומות. תשובה ב – כדאי לישראל לסבול בשביל לתקן את האומות * וכמו שכדאי לנשמה לסבול כדי להיות עם הגוף ולתקנו * והטעם, משום שהדרך לדיכב בהקב"ה – הוא להיות דומה לו, והדומה מתדבק בדומה * ומעלת הקב"ה שאנו יכולים להשיג – שהוא משלים את בריותיו מכל שלימותו * ולכן כשהנשמה משלימה את הגוף, וישראל משלימים את האומות, מכח שלימותם – הם מתדמים להקב"ה, וזוהים לדיכב בו, וליהנות מטובו. "עזוב תעזוב עמו" – מצוה להשתדל בתיקון האומות ולהוכיחם שישתעבדו לישראל (רמח"ל) * "וכסא דוד מהרה לתוכה תכין" – מצוה להתפלל שתתבטל מהאומות גזירת מלחמת גוג, בזכות שייסעו בבנין ארץ ישראל (הגר"א).